

## INLEIDING

Als mensen bij de dichte deuren van een lift staan te wachten, breekt na een tijdje het moment aan waarop hun ongeduld toeslaat. Waar blijft die lift nou? Nog eens op het knopje drukken. Is er niet een andere lift? De Amerikaanse socioloog Kheir Al-Kodmany heeft uitgezocht hoe lang het gemiddeld duurt voordat mensen wachtend bij een lift hun geduld beginnen te verliezen. Het antwoord is 28 seconden, zo viel te lezen in een overzichtsartikel over de geschiedenis van de lift in *The Economist*.

Het is jammer dat de in 1999 overleden Karel van het Reve hier geen kennis meer van kan nemen. Deze grote naoorlogse Nederlandse essayist had namelijk een broertje dood aan de sociologie, en hij hield vol dat er door een socioloog nog nooit iets ontdekt was wat je voordien niet allang op je klompen aanvoelde. Maar die 28 seconden-regel, die zou hem vermoedelijk toch wel hebben geïnteresseerd. Op het eerste gezicht is het immers een ondubbelzinnig antwoord op een vraag die architecten, ingenieurs en ontwerpers menigmaal zal bezighouden, in elk geval bij het indelen en vormgeven van liftschachten en de daarbij behorende ruimtes.

Toch vraag je je af, met de gezonde achterdocht van Van het Reve in het achterhoofd, hoe Al-Kodmany precies aan zijn 28 seconden is gekomen. Op hoeveel waarnemingen is zijn onderzoek gebaseerd?  $N = 100$ ?

N = 1000? N = 10 000? En over hoeveel tijd strekten zijn waarnemingen zich uit? Misschien is het menselijk ongeduld immers wel afhankelijk van het seizoen of het weer. Direct na de vakantieperiode zijn mensen vermoedelijk minder gestrest dan vlak ervoor. Op vrijdagmiddag hebben ze extra veel haast om naar huis te gaan. En heeft professor Al-Kodmany uitsluitend in zijn eigen universiteitsstad Chicago onderzoek gedaan of ook elders in de vs?

Zou een dergelijk onderzoek trouwens niet internationaal opgezet moeten worden? Bij iets wat zo cultureel bepaald is als menselijk geduld zullen er zeker significante verschillen optreden tussen bijvoorbeeld medewerkers in de 155 meter hoge ‘twin towers’ van de Deutsche Bank in Frankfurt en mensen die in een van de wolkenkrabbers aan de Paseo de la Reforma in Mexico City hun dagelijks brood verdienen. Die verschillen kunnen zich onder andere manifesteren in een meer slaafse of juist eerder rebelse houding van het individu ten opzichte van een organisatie die verantwoordelijk is voor de voorzieningen in een gebouw.

Verder is het goed mogelijk dat sinds de alomtegenwoordigheid van smartphones mensen hun wachttijd zodanig nuttig kunnen maken, dat ze minder snel geneigd zijn om protest te laten horen in het geval de lift iets langer op zich laat wachten. Heeft Al-Kodmany de recente ICT-ontwikkelingen wel meegewogen in zijn onderzoek? Zo niet, dan moet het onderzoek dringend opnieuw worden gedaan, voordat men in de toekomst voetstoots van die 28-secondenregel blijft uitgaan.

Kortom, als ik moet kiezen tussen het schijnexacte onderzoeksresultaat van professor Al-Kodmany, hoogleraar Urban Planning and Policy aan de University of Illinois in Chicago, en de altijd weer aanstekelijke ach-

terdocht van de Leidse hoogleraar Slavische letterkunde en zelfbenoemde humbugbestrijder Karel van het Reve, dan weet ik het zo net nog niet. Eigenlijk zou ik mij eerst grondig moeten verdiepen in Al-Kodmany's studie *New Suburbanism: Sustainable Tall Building Development* (2016), waarin hij zijn 28-secondenregel onderbouwt.

Maar dan komt er wat mij betreft een andere regel om de hoek kijken. Wanneer één iemand zich grondig aan een zo gespecialiseerd onderwerp wijdt, dan is dat wel voldoende. Een mens moet zich eigenlijk alleen met datgene bezighouden wat hij als enige of als beste kan doen. Alle overige dingen moet je aan anderen overlaten en daar moet je nooit meer dan – laten we zeggen – 28 seconden tijd aan besteden. Dat is een wijze carrièreres, die ik helaas veel te weinig in de praktijk heb gebracht.

Ook bijna alle columns in deze bundel zijn het gevolg van mijn onvermogen om mij tot een en hetzelfde vakgebied te beperken. Op zoek naar iets heel anders ren ik soms een steegje in, waar ik een paar reuze interessante dingen op het spoor kom. Gedurende korte tijd ben ik in opperste voldoening bezig met mijn nieuw ontdekte onderwerp, maar dan moet een mens weer verder, op naar volgende ontdekkingen.

Dat is het geluk van het schrijven, en misschien ook wel van het hele leven: een kortstondige sensatie van innige compleetheid. Op het gebied van het literaire proza is de column daar, samen met het aforisme, de meest compacte verschijningsvorm van. Ach, als je dat geluksgevoel op de lezer zou kunnen overbrengen, als je die lezer heel even zou kunnen vasthouden, in een gezamenlijke fascinatie voor een idee, een gedachtegang, een wonderlijke historische gebeurtenis: lang leve het 'korte geluk' van de column.

**dagelijkse levenskunst**

## LANG EN GELUKKIG?

De nieuwste rage schijnt te zijn om niet met andere mensen te trouwen, maar met jezelf, zo viel te lezen in het altijd interessante tijdschrift *360 Magazine*. Nadat in Nederland in 2001 voor het eerst al de wettelijke mogelijkheid van het homohuwelijk werd opengesteld, en naar het schijnt vooral onder *millennials* het fenomeen van de zogenaamde 'polyamorie' (liefde in groepsvorm) opgeld deed, is kennelijk nu de laatste barrière in de echtelijke traditie aan de beurt om geslecht te worden. Want waarom het huwelijk niet voor strikt persoonlijke doeleinden aanwenden? Als iemand zich zodanig compleet en gelukkig voelt dat hij de rest van zijn of haar leven het liefst met zichzelf wil delen, waarom zou je zo iemand dan het recht ontzeggen om met zichzelf in het huwelijk te treden, en daarna alle rechten en plichten te vervullen die de wet aan de huwelijkse staat verbindt? Zorgzaamheid, trouw, hulp en bijstand in voor- en tegenspoed: in een solohuwelijk zijn ze niet minder relevant dan in een tweepersoons huwelijk. Ook voor het krijgen en erkennen van kinderen is een formele (tweede) partner allang niet meer nodig.

Maar er gaat natuurlijk ook het een en ander verloren wanneer het huwelijksleven niet langer over twee personen verdeeld zal zijn en je alle grandeur en misère, alle hoogte- en dieptepunten van een langjarige echtverbintenis in je eentje moet zien op te vangen. Verrast

worden met ontbijt op bed? Vergeet het maar. Valentijnsdag? Die roos gaat er niet komen als je hem niet eerst voor jezelf hebt gekocht. En wat blijft er over van de periodieke ruzie tussen man en vrouw (of gender-neutraler geformuleerd: tussen persoon en persoon), wanneer die zich geheel in een en hetzelfde hoofd en hart moet afspelen?

Zijn het niet juist de kibbelende echtparen die vijftig, zestig jaar lang bij elkaar blijven? Ik bedoel niet echt ruziemaken, compleet met serviesgoed dat door de lucht vliegt, en al helemaal niet met fysiek geweld, maar gewoon onregelmatig een beetje plagen, verwijten maken, met enige spot of zelfs humor elkaar op slechte gewoonten wijzen. Af en toe enige frictie, en daar dan even later hartelijk om kunnen lachen, en de zaak ook weer net zo gemakkelijk bijleggen, zonder dat daar veel woorden voor nodig zijn. Huwelijkse wagens die op die manier kraken en piepen, zo heb ik door de jaren heen geobserveerd, duren vaak het langst.

‘Moet jij nodig zeggen – Nou lijkt je precies op je moeder (c.q. vader) – Laat mij nou ook eens even uitpraten – Moet je horen wie het zegt – Kijk naar je eigen familie – Daar heb je hem (haar) ook weer.’ Toneelschrijvers maken voor hun dialogen graag gebruik van dit soort relatiegepruttel, dat zich in een handomdraai tot een oplaaiend drama laat oppoken. Een van de mooiste voorbeelden is het grandioze toneelstuk *Who’s Afraid of Virginia Woolf?* van de in 2016 overleden Amerikaanse toneelschrijver Edward Albee. Ook in Nederland wordt dit stuk over de onverzoenlijk door het huwelijk met elkaar verbonden Martha en George geregeld op de planken gebracht. Bovendien is er de schitterende filmversie met Elizabeth Taylor en Richard Burton, die er als het gaat om het maken en weer bijleggen van hu-

welijksruzies in het echte leven met zijn tweeën trouwens ook wat van konden.

Dit tragikomische huwelijksdrama van Albee is zowel sardonisch als hilarisch en na (althans in de tekstuitgave die ik bezit) 242 pagina's ruziemaken en elkaar meedogenloos op de proef stellen, weet de lezer één ding zeker: in een eenpersoons huwelijk zouden zowel Martha als George onmiddellijk het onderspit tegenover zichzelf delven, maar als getrouwd stel zijn ze onverslaanbaar, en ondanks alles zullen ze geheid bij elkaar blijven.

## SEKS EN HET ALFABET

Het feit dat Hugh 'Playboy' Hefner ruimschoots op tijd voor zijn overlijden in 2017 voor veel geld het graf kocht naast dat van Marilyn Monroe bevestigde weer eens zijn talent om seks en publiciteit met elkaar te verbinden. En wie zou hem in dit geval ongelijk geven? Welke man zou niet, in dat vredige hoekje van Pierce Brothers Westwood Village Memorial Park, naast deze voor altijd zesendertig jaar jonge godin de dag des oordeels willen afwachten? Je weet tenslotte niet zeker of het ooit tot een wederopstanding zal komen, en als dat tegen alle verwachtingen in toch blijkt te gebeuren, dan ben je er in elk geval als eerste bij.

Een eerder en iets subtieler voorbeeld van Hefners vermogen om het nuttige met het stoute te verenigen had te maken met de reddingsactie die op 14 november 1978 culmineerde in de feestelijke onthulling van de geheel gerestaureerde Hollywood Sign, de beroemde negen letters (H-O-L-L-Y-W-O-O-D) op de helling van Mount Lee in de buurt van Los Angeles.

Net als de Eiffeltoren, die oorspronkelijk gebouwd was voor de Wereldtentoonstelling van 1889 maar nadien gewoon is blijven staan, was ook de Hollywood Sign aanvankelijk bedoeld als een tijdelijke stunt. De Californische projectontwikkelaar en krantenmagnaat Harry Chandler liet de letters in 1923 plaatsen om een groot nieuwbouwproject aan te prijzen. De tekst luidde toen nog 'H-O-L-L-Y-W-O-O-D-L-A-N-D', de naam van het onroerend goedproject.

De 10 meter brede en 15 meter hoge letters waren aanvankelijk van binnenuit verlicht met 20-Watt-gloeilampen, in totaal zo'n 4000 stuks, wat een dagtaak met zich meebracht voor een opzichter genaamd Albert Kothe. Naar verluidt bewoonde die een kleine dienstwoning die zich achter de eerste L bevond.

Het was overigens de letter H die in die eerste jaren de meeste publiciteit kreeg, om te beginnen in 1932, toen de vierentwintigjarige actrice Peg Entwistle zich uit frustratie over de tegenslag in haar filmcarrière van die eerste letter naar beneden stortte. Zo verkreeg ze in de Amerikaanse filmgeschiedenis in elk geval enige postume faam als 'The Hollywood Sign Girl'.

Eind jaren dertig ging de projectontwikkelaar failliet en raakte de Hollywood Sign in verval. De H was al omgevallen, naar men zegt toen Albert Kothe er in een dronken bui met zijn auto tegenaan was gereden, en alle gloeilampen waren in de crisisjaren gestolen. Een onafwendbaar lijkende sloop van het karakteristieke reuzenwoord werd voorkomen door de plaatselijke Kamer van Koophandel, die besloot de laatste vier letters te verwijderen en er een reclamelogo voor het filmmekka Hollywood van te maken.

Dankzij de toen uitgevoerde reparaties konden de overblijvende letters weer een tijdje mee, maar eind ja-



ren zeventig werd duidelijk dat opnieuw een groot-scheepse restauratie nodig was. Vandalen en practical-jokers hadden in de loop der jaren zodanig toegeslagen dat de derde O was omgevallen. Het bovenste gedeelte van de letter D was verdwenen en in de tweede L was brand gesticht. Volledige vervanging van de letters door stalen exemplaren en betere beveiliging van de intussen ook in films meermalen vereeuwigde Hollywood Sign vergde een investering van een kwart miljoen dollar.

Diverse beroemdheden sprongen in de bres en adopteerden elk voor een negende deel van het benodigde bedrag een letter. Zanger Andy Williams nam de W voor zijn rekening. Logisch. Alice Cooper ontfermde zich over de O, naar hij zei ter ere van de kort tevoren overleden Groucho Marx. Warner Brothers deed mee en ook de zanger Gene Autry, respectievelijk ten bate van een O en een L. En Hugh Hefner? Die zag direct een kans om zich bij gelegenheid van deze breed in de media uitgemeten campagne, die ook nog samenviel met de viering van het vijfenzeventigjarig bestaan van 'Tinseltown' Hollywood, niet slechts als filantroop te manifesteren, maar vooral ook als Amerika's grootste liefhebber van vrouwelijk schoon. Tegen betaling van \$27.700 ontfermde de *Playboy*-koning zich liefdevol over de letter Y.

## SCHOORL

Hoe vaak al heb ik niet gewandeld in de duinen bij Schoorl? De eerste keer dat ik daar in het Noord-Hollandse duinlandschap rondliep moet al meer dan een halve eeuw geleden zijn, waarschijnlijk met mijn ou-

ders of tijdens een schoolreisje. Schoorl is al sinds generaties een favoriete omgeving voor zondagse wandelingen, picknicks en uitstapjes. Vooral het zogenaamde klimduin is voor jonge kinderen een onverslaanbare attractie. Beelden uit de jaren dertig van de vorige eeuw van schooluitjes op en rond het steile klimduin, dat vanuit het centrum van het dorp toegang biedt tot de duinen, zouden – op een paar kledingdetails na – net zo goed vorige week gefilmd kunnen zijn.

Maar vooral de achter dat klimduin gelegen bossen, die langs grote duinpannen en een fraai heidegebied te voet of per fiets doorgang bieden naar de Noordzeekust, vormen een heerlijke bestemming voor een weekendwandeling. Maar wat er nu precies zo aantrekkelijk aan is? De rust, het landschap, de stilte? Die zijn elders ook wel te vinden, eventueel zelfs in een plantsoen of stadspark om de hoek, wat vanuit Amsterdam om te beginnen een rit van een uur heen en terug in de auto zou schelen.

De waarheid is vermoedelijk dat ik zo graag naar Schoorl ga omdat ik er al zo vaak ben geweest. Er schuilt een geraffineerd genoeg in het observeren van alle kleine verschillen en gebeurtenissen die de ene wandeling onderscheiden van de andere. De verschillen in het weer of in het seizoen, variaties in de wandelroute of in de schaarse ontmoetingen met andere wandelaars. De hei die altijd weer net iets anders oogt, omdat de zon lager of hoger staat of omdat er een regen- of sneeuwbus in de lucht hangt. De zeewind die telkens weer anders door de naaldbomen zucht. De grote dennenappels in de bomen of op de glooiende grond. En er zijn de constanten, zoals de warme chocolademelk ('s winters) of het ijsje ('s zomers) aan het eind van de wandeling in een houten uitspanning ge-